فاجعه منا چرا و چگونه رخ داد؟

عروج از خیابان ۲۰۴

مگر می‌شود عید قربان امسال را فراموش کرد؟ این داستان تا سال‌های سال از حافظه مسلمانان جهان پاک نخواهد شد که در چند ساعت، بیش از ۱۳۰۰ مسلمان کنار هم و به مرگی سخت جان دهند؟ آنها قرار بود آن روز را جشن بندگی بگیرند اما خودشان به قربانگاه رفتند و حج‌شان با دادن جانشان به پایان رسید. اما اصل ماجرا چیست و فاجعه منا چرا و چگونه رخ داد؟ در این مطلب سعی کرده‌ایم پاسخ‌هایی برای این سوال داشته باشیم.

روز عرفه

یکی از ارکان حج، وقوف در عرفات است. حاجی‌ها باید از ظهر تا غروب آفتاب روز نهم ذی‌الحجه در سرزمین عرفات وقوف کنند. کاروان حج ایران هر سال در عرفه شاهد دو برنامه شاخص است: یکی مراسم برائت از مشرکین و دیگری قرائت دسته جمعی دعای امام حسین(ع) در روز عرفه.

شب عید قربان

حاجیان بعد از غروب روز عرفه راهی صحرای مشعر می‌شوند و شب را در این نقطه به سحر می‌رسانند. وقوف در مشعر الحرام از ارکان دیگر حج است. حاجی‌ها تا طلوع فجر یعنی صبح روز عید قربان در این مکان وقوف می‌کنند و سنگریزه‌هایشان را هم غالبا همین جا جمع می‌کنند تا با آنها شیطان را رمی کنند.

صبح عید قربان

وقتی آفتاب طلوع می‌کند، همه حاجی‌ها به سوی منا حرکت می‌کنند. حاجی‌ها باید سه روز در منا بیتوته کنند و در این مدت، سه کار مهم انجام می‌دهند: سنگ زدن به شیطان‌های سه‌گانه، قربانی و «حلق» یا همان سر تراشیدن که مخصوص مردهاست. اولین عمل در روز عید قربان رمی جمره عقبی است.

دلایل عربستان

مسئولان سعودی در این مدت سعی کردند با دلایل مختلف این فاجعه را توجیه کنند. مهم‌ترین دلایلی که تاکنون ذکر کرده‌اند این موارد است:

بی‌نظمی زائرین آفریقایی
قضا و قدر
شرایط آب و هوایی
شعار دادن زائرین ایرانی، مصری و یمنی

دلایل واقعی

حادثه منا که منجر به کشته شدن بیش از ۱۳۰۰ مسلمان شد، دلایل زیادی دارد که فهرست‌وار می‌توان به این موارد اشاره کرد:

بی‌کفایتی مسئولان سعودی در مدیریت کنگره عظیم حج
تمرکز دولتمردان عربستان بر حمله به کشورهایی مانند یمن
و سوریه و غافل ماندن از اوضاع داخلی
اقدامات عجیب و بی‌منطق شاهزاده‌های بی‌تجربه سعودی

چرا زن‌ها کشته نشدند؟

از بین ۱۳۰ زائری که از حاجیان ایرانی کشته شدند، تنها یک زن وجود دارد که او خارج از کاروان در منا حاضر شده. طبق برنامه‌ریزی سازمان حج و زیارت جمهوری اسلامی ایران و موافقت مراجع تقلید، زن‌ها، کودکان و سالمندان ناتوان در مشعر «وقوف اضطراری» می‌کنند. این افراد در شب عید قربان با اتوبوس وارد مشعر می‌شوند، چند دقیقه‌ای آنجا وقوف اضطراری می‌کنند و با توجه به آنکه همه زائرین در مشعر وقوف دارند شبانه با همان اتوبوس به‌سوی منا حرکت می‌کنند و در محیطی خلوت و آرام رمی جمره خود را انجام می‌دهند و قبل از آنکه سیل زائرین سر برسد در چادرهایشان مستقر می‌شوند. به همین دلیل است که بانوان ایرانی در فاجعه منا حضور نداشتند.

محمدبن سلمان کیست؟

محمد بن سلمان بن عبد العزیز آل سعود ۳۰ ساله، جانشین ولیعهد و وزیر دفاع عربستان سعودی و جوان‌ترین وزیر دفاع در جهان است. او یکی از مسئولان اصلی کشتار مردم یمن است و مدیریت اتاق جنگ عربستان سعودی را به عهده دارد. در عربستان از او به‌عنوان مرد جنگ و مرد قدرتمند سیاست یاد می‌شود و خود راساً فرماندهی عملیات «طوفان قاطعیت» را علیه حوثی‌ها به عهده گرفته.

شیطان‌های سه‌گانه

در قسمت جمرات سه ستون سنگی به نام‌های «جمره اولی»، «جمره وسطی» و «جمره عقبی» وجود دارد. حاجی‌ها در روز نخست باید جمره عقبی را سنگ بزنند و در دو روز دیگری که در منا حضور دارند، دو جمره دیگر را سنگ می‌زنند. فاجعه منا در مسیر جمره رخ داد.

۱ حادثه چگونه رخ داد؟

به روایت شاهدین عینی از صبح روز عید قربان اوضاع غیرعادی بود. بسیاری از مدیر کاروان‌هایی که سال‌ها به سفر حج مشرف شده‌اند روایت می‌کنند که امسال شرایط بسیار مشکوک بود. تدابیر امنیتی سعودی‌ها باعث شد از دحام جمعیت در مسیر ۲۰۴ به شدت افزایش یابد و از آنجا که در چند صد متر مانده به پل بزرگراه فهد، سرعت حرکت حجاج کم می‌شود و راه‌در رو و مسیر دیگری در نزدیکی آن وجود ندارد، در همان ساعات نخستین صبح انتهای خیابان ۲۰۴ مملو از جمعیتی شد که لحظه به لحظه به تعداد آنها افزوده می‌شد. فشردگی جمعیت بسیار زیاد بود و اوج آن را در خیابان ۲۰۴ مناشاهد بودند. دلیل فشردگی جمعیت در این مکان مسدود کردن خیابان برای عبور یکی از شاهزادگان سعودی بود.

۲ افزایش جمعیت و انسداد یک مسیر دیگر

از سوی دیگر حجاجی که از خیابان ۲۲۳ حرکت می‌کردند نیز به تقاطع ۲۰۴ می‌رسیدند و سیل جمعیت در آن نقطه دو برابر می‌شد. در این شرایط نیروهای امنیتی که مسیرهای فرعی را بسته بودند، مسیر ۲۱۵ را نیز که تنها راه‌در رو حجاج بود مسدود کردند تا امنیت ساختمان امنیتی- نظامی انتهای خیابان تهدید نشود. ضمن اینکه مسیر ۲۱۵ به خیابان سوق‌العرب منتهی می‌شود که دو مقر امنیتی در آن قرار دارد و نیروهای امنیتی مایل نبودند جمعیت زیادی در آن خیابان حضور داشته باشد.

۳ چرا خیابان مسدود شد؟

هنگام از دحام حجاج در منا، محمد بن سلمان تصمیم گرفت در این مراسم شرکت کند. او با کاروانی شامل ۲۰۰ نیروی ارتشی و ۱۵۰ نیروی پلیس که از همه طرف آن را اسکورت می‌کردند وارد جمعیت شد و به مرکز منا رسید. در این لحظه جهت حرکت حجاج تغییر و حتی به جهت عکس حرکت اولیه تبدیل شد تا به سرعت از دحام شدیدی میان حجاج حاصل شد. فاجعه از همین‌جا آغاز شد و پسر شاه عربستان سفرش را پایان داد و بازگشت اما فاجعه خیلی بزرگ بود. حجاج به همدیگر فشار می‌آوردند و ناخودآگاه بر زمین می‌افتادند حال آنکه هزاران حاجی دیگر آنان را زیر پا له می‌کردند و شمار کشته‌ها از ۱۰ و ۲۰ حاجی شروع شد تا به صدها حاجی رسید.

۴ مرگ دسته جمعی

خیابان ۲۰۴ که بیشتر محل تردد زائرین آفریقایی، هندی و ایرانی است کاملا قفل بود و دیگر هیچکس نمی‌توانست قدم از قدم بردارد. از سوی دیگر صدها هزار نفر از انتهای خیابان و از خیابان ۲۲۳ در حال حرکت بودند و فشار لحظه به لحظه بیشتر می‌شد. بسیاری از زائرین با لب تشنه و زیر آفتاب سوزان دچار تهوع شده و بی‌هوش شدند اما هیچ اقدامی از سوی سعودی‌ها انجام نشد تا آنکه کم‌کم خبر رسید ده‌ها نفر در بین جمعیت پرس شده و جانشان را از دست داده‌اند.

۵ مسیر جایگزین

پس از آنکه اوضاع بسیار پیچیده شد، مسئولان سعودی تصمیم گرفتند خیابان ۲۱۵ را باز کنند تا زائرین بتوانند خود را از مهلکه نجات دهند اما این مسیر کم‌عرض با خروجی کوچکش نمی‌توانست محل عبور هزاران نفر باشد. خیلی‌ها نیز در همین مسیر زیر دست و پا ماندند و جانشان را از دست دادند.